

דבר המערכת

“פתחו את השער, פתחוהו רחב,
עבד תעבד פה שר שרת זהב.”¹

ספרות הילדים והנוער היא מרחב פוליפוני. היא משקפת את פני החברה ומהדהדת את השיח הפוליטי בן־הזמן והמקום. בה בעת היא משמשת מרחב חתרני.² מרחב המציע חלופות להלכי רוח רווחים, לתפיסות עולם הגמוניות, לסטראוטיפים שנשתרשו בתודעה הקולקטיבית ולשפה שהפכה שגורה ו"טבעית" בלשון הדבורה והכתובה ובמבעים חזותיים. ועוד זאת, ספרות הילדים והנוער משמשת סוכנת שימור המעבירה מדור לדור קורפוס של עלילות ודמויות. בד בבד בגילומה החתרני היא משמשת סוכנת שינוי שאינה מתמסרת לעבר מית. כאן נמצא קולות חדשים הבוחנים את הנרטיבים ואת הטקסטים המסורתיים ומאווררים את העלילות, את הדמויות, את הדילמות ואת הערכים הגלויים והסמויים שביסודם.

דברים דומים אפשר לומר גם על השיח האקדמי על אודות ספרות הילדים והנוער, שיח המכיל מגמות מגוונות ומבקש לקדם מגוון אג'נדות. כמו הספרות עצמה, גם השיח האקדמי משקף ומהדהד שינויים פוליטיים ותהליכים חברתיים המתחוללים בהווה. כך, למשל, יצירות קלסיות וקנוניות נבחנות באמצעות שאלות חדשות ובאמצעות מושגים תאורטיים חדשים. תשומת לב מחקרית ניתנת ליוצרות וליוצרים שעד עתה נעלמו מעין המחקר (למצער, במסגרת חקר הפואטיקה וההיסטוריה של ספרות הילדים והנוער), או מיוצרים ויוצרות שהמחקר לא הכיר בהם כיוצרי ספרות ילדים, או כיוצרים הראויים לתשומת ליבו.

ברוח דברים אלו, הגיליון הנוכחי מציע מבחר מאמרים בחטיבה הפותחת: מבטים – חקר ספרות ילדים ונוער. הן מאמרם של אבי גבורה ומאיה פרוכטמן, הדן בעיבודי המעשייה "בת הטוחן" מבעד לעולם מושגים משפטי, והן מאמרה של ניצה דורי, הדן בגלגוליהם של מוטיבים מן המסורת היידית אל השירה העברית, מזמינים את הקוראות והקוראים לעיין ביצירות המשתייכות לקורפוס הקלסי של ספרות הילדים. אל מאמרים אלו מצטרף גם מאמרה של זיוה שמיר העוסק ביצירה שזכתה זה מכבר למעמד קנוני במדף ספרות הילדים הישראלית ההגמונית, **המפוזר מכפר אז"ר**. מאמרה של אושרית זוהר ומאמרה של גילה שילה מפנים את הזרקור מן המבוגרים – כיוצרים, כקוראים וכפרשנים – אל הילדים. הילדים כיוצרים (זוהר) והילדים כמפענחי טקסטים (שילה). לבסוף, המאמר של המסה סרסור מוסיף ופותח את שערי הדיון האקדמי בהזמנה לעיון ביצירתו לילדים בערבית של הסופר הישראלי־דרוזי, נעים ערידי (1950–2015).

1. מולודובסקי, ק' (1945). **פתחו את השער: שירי ילדים**. הקיבוץ המאוחד, עמ' 6.
2. וראו למשל את דיונה של יעל דר ב"קריאה הקשרית". דר, י' (2007). מבוא. בתוך י' דר, י' שטיימן, ח' לבנת וט' קוגמן, **ברוח הזמן: החזרת ספרות הילדים להקשרה ההיסטורית־רבתי**. מכון מופ"ת, עמ' 5–15.

בגיליונות הקודמים כתב העת הציע מבטים על ספרות הילדים הישראלית החרדית, אשר עד השנים האחרונות כמעט ולא זכתה לעיון מחקרי.³ בגיליון הנוכחי אנו שמחים להרחיב את היריעה באמצעות רשימתה של ניצה דורי הסוקרת את ספרו החדש של יוסף פונד, **דגל לקטנים: עיתונות הילדים של אגודת ישראל**.

אנו מבקשים להודות לחוקרות ולחוקרים שמאמריהם רואים אור בגיליון זה, וגם ליוצרות שתרמו בנדיבות מיצירתן המקורית, אורנה שאול ומאיה פרוכטמן (אגמון).

קריאה נעימה!

3. ראו מאמריה של אסתר מלחי בגיליונות 1, 2 ו-4, וכן מאמרה של עדי צביאלי בגיליון 4.